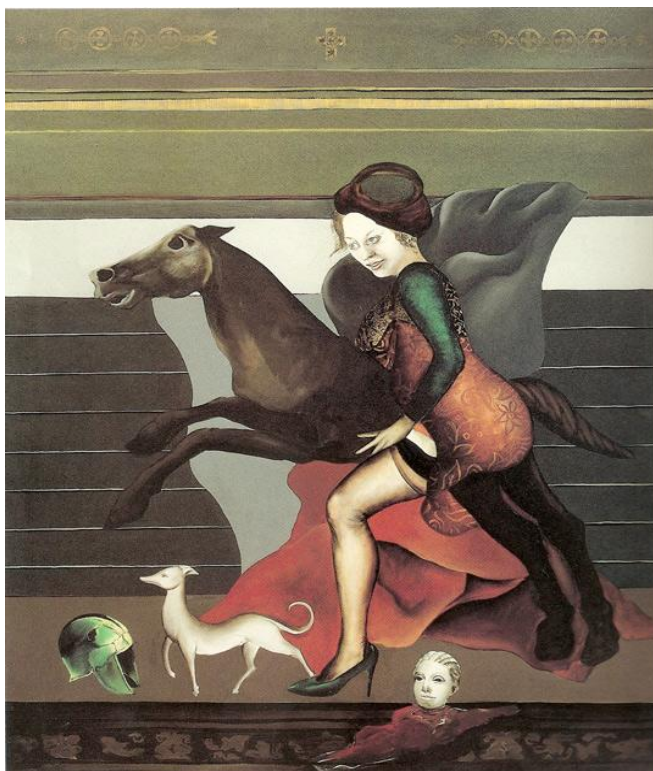

Bane Jovanović

DINJA PUKLA

Uticao narodne erotike na savremeni humor i satiru

Etna 2013.

DINJA PUKLA

Narodni čovek i naučnik iz naroda, dr Dragiša Vi-
tošević, zapisao je:

„U našim dugim vekovima i prostorima usmenosti, reč je odista imala da iznese mnoge i teške terete. U ropstvu, ona je bila jedino carstvo slobode: odah, olakšanje, izraz i – izlaz“.

Na početku beše reč, ali igra je starija – *igra reči* i *igra rečima*.

I koliko igra rečima može da bude opasna manipu-
lacija međuljudskim odnosima: ubi me prejaka reč –
igra reči bogati međuljudsku komunikaciju i među-
ljudsko razumevanje.

Vekovima na prostorima usmenosti, a kasnije i na
prostorima pismenosti igra reči je pomogla čoveku da
osvaja, proširuje i sačuva prostore svoje slobode i svo-
je slobodne ljubavi.

Naša duhovita narodna erotika je oslobođena reč
na prostorima naše usmenosti i pismenosti – u službi
slobodnog čoveka.

Zato, dugogodišnji proučavalac plodova narodne
mudrosti, Kremanac dr Milenko Misailović, zapisuje:

„Narodno stvaralaštvo prati i izražava egzistenci-
jalni habitus svekolikog narodnog bića i unutar tog
stvaralaštva mogu se uočiti dva osnovna izražajna
smera: prvi, proističe iz *tragičnog* osećanja života, a

drugi, iz njegovog *humorističkog i komičnog* sagledavanja“.

U svojim istraživanjima duhovitog narodnog erosa, dr Misailović ustvrđuje da je „stalno stvaralačko obeležje svega što je srpski narod doživljavao, proizvodio i o čemu je mislio – neprestana usmerenost ka živo sagledanoj slobodnoj budućnosti; da ljubav, a sa njom erotika i seksualnost, ističu slobodu kao stvaralačku meru svega, pa i postojanja“.

Svekoliki eros narodnih umotvorina, izraz je težnje čoveka da „što smelije prodre u skrivene i prikrivene strane svog bića i da se suočava sa sobom, da bi tako suočen sa istinitim, sa prirodnim, i sam postao slobodniji, prirodniji i jači“.

Osnovno stremljenje narodnog polnog života jeste razmnožavanje i jačanje naroda stvaranjem svog podmlatka – „*Od prvoga tira dobrog sin*“, kaže narod. To je borba za samoodržanje (naroda), koja ima svoju etiku i estetiku, pa su ciljevi narodne erotike i seksualnosti: ostvarivanje lepote u svakodnevnom življenju i etičko ispunjavanje obaveza prema božjim zakonima i večnosti.

Erotsko narodno poimanje je u službi oslobodilačke etike sa dvostrukim oslobodilačkim težnjama: slobodno izraženim erotskim željama oslobađalo se od erotike kao pritiska ili ćutanja o zabranjenom, a takođe, ovo intimno oslobađanje uticalo je na buđenje i jačanje svesti o narodnom oslobađanju od robovanja.

Naš poznati seksolog, dr Aleksandar Kostić, ističe da „erotika obuhvata sve ono što izaziva određenu normalnu reakciju u seksualnoj sferi našeg organizma. Erotički mora reagovati svaki normalan čovek na sve normalne seksualne nadražajne činioce“.

Po pesniku Jovanu Dučiću „čednost nije u prirodi i zato je nema ni u ljubavi: jer je ljubav samo čista i prekaljena priroda. Gde je mnogo ljubavi, tu je malo čednosti, a možda i obrnuto: mnogo čednosti znači malo ljubavi... Ljubav i moral nisu rođeni zajedno, ni ti se voze u istim kolima; jedno je stvar božja, a drugo pronalazak čovekov... Moral je nasilje, a naročito moral seksualnosti; a kad nije nasilje, onda je hipokrizija“.

A Vuk St. Karadžić, u „Srpskom rječniku“, upozorava na činjenicu da u našem narodu ima mnogo poskočica sa erotskim značenjem koje se izgovaraju u kolu, pa kaže: „Poskočice su gotovo sve tako sramotne da ih osim kola ne smije niko ni pomenuti, a u kolu ih niko za sramotu ne prima. Mlade i devojke, starci i babe učine se kao i da ne čuju što momci govore“.

Da sakupi „osobite pjesme i poskočice“, Vuku St. Karadžiću svesrdno su pomogla i tri značajna Srbina 19. veka: vladika i pesnik Lukijan Mušicki (1777-1837), Vuk Vrčević (1811-1882) i Jovan Nikolić (1805-1853).

Vuk St. Karadžić je u dva maha boravio kod Lukijana Mušickog u manastiru Šišatovcu.

Godine 1815. Vuk „siđe iz Beča u Srem i, u manastiru Šišatovcu, kod čuvenog arhimandrita, potonjeg vladike L. Mušickoga, proveo je od proleća do jeseni, sabirajući reči i prepisujući pesme Tešana Podrugovića, Filipa Višnjica i drugih pevača. Mušicki je Vuka sokolio na taj rad i dao mu je oko 4.000 reči srpskih, koje je bio skupio šidski paroh Avram Panić... I godine 1816. Vuk je boravio kod Mušickoga u Šišatovcu, od meseca marta do septembra. Mušicki je inače prvi počeo zbirati narodne pesme i druge umotvorine i slati ih Karadžiću...“¹

* * *

Kako je takvo narodno poimanje erosa uticalo na naše savremeno humorističko i satirično stvaralaštvo, pokazaćemo tematskim poređenjima, otkrivajući sličnosti, ali, i sasvim nova uranjanja u svet duhovite erotike. Narodna erotika je prevashodno uticala na savremene humorističke, ali i satirične tvorevine kratke forme – poskočice na epigrame i svojim oblikom, a temom na aforizme, a poslovice na aforistične satirične iskaze.

Duhovita narodna erotika, prožeta humorom i lirizmom, na razmeđu dva milenijuma dospela je na gra-

¹ Izvor: Milan Đ. Milićević: „POMENIK znamenitih ljudi u srpskog naroda naroda novijeg doba“, štampan u Beogradu kao HHUP knjiga Čupičeve zadužbine u Srpskoj kraljevskoj štampariji, 1888. godine.

nicu pornografskog, usput se politizujući u vremenu obeleženom politikom kao našom sudbinom.

Dinja pukla ili priča o ljubavi

Duhovita narodna oda slobodnoj ljubavi počinje Njenom i Njegovom molitvom:

„Podaj, Bože, da mi dika može“.
„Živa dala!“

Na tu želju-poziv, ubrzo stiže odziv:

„Oj, djevojko, zelena jabuko,
Umrijeću, ne pope se na te!“

*

„O junače, moj debeli lade, Umri-
jeću, ne lego poda te!“

Ašikovanje je ispunjeno samouverenjem koje pod-
stiče na odlučnost:

„Kad je vidjeh gdje će sama leći,
Ja ne mogah srcu odoljeti –
Kako jeknuh, vas čardak podzveknu...
... Al' govori moja ljepotica:

Id' odatle, jedan muhanate!
Da ti vidiš moje crne oči,
Oči crne ispod obrvica,
Bjelo lice ispod trepavica
I podvaljak pod bijelim grlom,
U njedrima dva bjela goluba,
I pod njima crna gora raste,
I u njojzi šedrvan vodica –
Sve mladiće pofata groznica“.

To ašikovanje samo je naizgled na „zategnutoj struni“ koja ubrzo puca uz gromoglasni ljubavni zov:

„Oj, djevojko, srce moje,
Kad ti vidim sise tvoje,
Dreše mi se gaće moje!“

Ovaj ljubavni zov savremeni humorista pretvara u čikanje i izazivanje:

„Dok joj vise
Bele sise,
Hajde, lafe,
Isprsi se!“

(Mitar Mitrović)

Ali tom ljubavnom prasku savremeni aforističar iskreno ne može da odoli, jer:

*Venerin breg je trusno područje.
(Ilija Marković)

*Našu ljubav registrovaće seizmološki zavod.
(Milovan Vitezović)

*Voleo sam je onako s nogu. Kao himnu!
(Aleksandar Baljak)

Tom ljubavnom izazovu ni u prošlosti a ni danas
neće odoleti ni duhovnik:

„Moja majko, čudna duhovnika –
Povaljuje pa ispovijeda,
Noge diže, za greove pita“.

Ili:

„Posla mene moja mati
S kaluđerom drva brati;
Ne šće kale drva brati,
Nego stade vragovati...“

Ako je nekada takav ljubavni greh mogao da izazove
čuđenje, današnji epigramista ga registruje kao
konstataciju:

„I sveto
Lice,
Uželi se
Pice.“

(M. Mitrović)

A prirodni nagon da se sebi olakša „niže pupka“:

„Haj devojko iz Smiljana,
Bi li sa mnom prisnovala:
Dva ujemka i dva kluvka,
Nek je lakše niže pupka“.

Danas se zamenjuje satiričnom parodijom koja je
odušak ili vapaj u socijalnoj bedi:

„Dok se mrzne
Bela staza
Gledam golog
Deda Mraza,
Zgurio se
Štapom lupka,
Dar mu visi
Ispod pupka“.

(M. Mitrović)

Sva okrenuta odi ljubavi, duhovita narodna erotika
stihom stiže uglavnom samo do predvorja braka, dok
erotska narodna proza zalazi i u bračne odnose:

*Sačuvaj me, Bože, jepca ukraj kuće i jebice usred kuće!

*Ko se svoje žene stidi, drugi mu je jaše!

A evo jedne ljubavne pesme pred tim predvorjem:

„Dobar večer, moj brajane,
Evo tebe vjerna ljuba!
Okreni je, moj brajane,
Prevrni je, moj brajane!
Dva-tri puta do zore
Da te braća ne kore!
Pred tobom je crna gora,
U gori je međedica,
Crnu kiku nadvjesila;
Ti potegni bojno koplje,
Pa udari međedicu
Pod vilicu u resicu!
Vati joj se, moj brajane,
Vati joj se u njedarca,
Tu ćeš naći dva krastavca;
Vati joj se niže pupka,
Tu ćeš naći – dinja pukla!“

Svestan bračnog bremena, narodni pesnik se uzgred poigrao granicom osvojene slobode žene u braku, koja se teši tobož se hvaleći otkrićem:

„Dok sam bila devojčica mala,
Nisam znala ni pišati sama;
Hvala Bogu, kad sam se udala,
Dignem nogu, toči voda sama!“

Ne treba zato da čudi nekadašnje tajno osvajanje slobode žene u braku – preljubom. Tako jedna mati otkriva svojoj ćerki, kad joj se ova požali:

„Jaoj, majko, kaluđer me budi,
On me budi, među oči ljubi!
Oću li ga poljubiti, majko?“

A majka je savetuje:

„Ljubi, kćeri, ne bila prokleta!
Dok je majka tvoga doba bila,
Do zore je devet namirila,
I desetog roditelja tvoga,
I otkala tropolu ponjavu!“

Savremeni aforističar, za razliku od narodnog pevača iz prošlosti, često nas podseća na bračni život:

* U braku nemate vremena za razmišljanje. Imate za kajanje.

(Rade Jovanović)

* Odisej je lutao da ne bi po ceo dan gledao Penelopu.

(Milan Beštić)

* Danas se ženim. Sutra ne znam šta ću!

(Ninus Nestorović)

* Dokazano je da žene u proseku duže žive od muškaraca. Moraju, da bi njihova reč bila poslednja!

(Vaska Jukić Marjanović)

Inače, žene-pisce više danas zanimaju politički odnosi nego bračni, što navodi na pomisao da su one svoju bračnu slobodu osvojile koliko im je potrebno.

Večna duhovita erotska tema je seks dok „dika može“. Narodni pevač se često bavi ljubavnim željama starca i babe – đavolice. Ponekad je to neveselo stanje prožeto humorom kao olakšanjem:

„Sedi starac na stazi,
Na njeg baba nagazi;
Prevrćala travu,
Našla kurcu glavu!“

Ponekad ta ljubavna nada nije bez osnova:

„Baba djeda u proljeće zvala,
Žukovim ga cvećem okitila,
Poskakuje, na zlo djeda mami,

Opregljaču baca mu na glavu.
A djed joj se u jesen odziva,
Bradu brije, a mastiku pije:
Ko me zove? Sad evo me živa,
U jažu se prikupilo piva“.

Ovo stanje je blisko i savremenom epigramisti, ali on se zadovoljava samo konstatacijom:

„Kada budeš
Vrlo star,
Minuće te
Ona stvar,
Tada od te poslastice
Rastu samo
Zazubice“.

(M. Mitrović)

No, tada se budi i sećanje na rajske darove i na prvi greh. Narodni pevač ovako opisuje „raj bez kraja“:

„Devojka se uz kurac pužala
Da bi li se raja dočepala –
Nit' tu raja, nit' od kurca kraja!“

Savremeni epigramista podseća na prvi greh:

„Adam je pogrešio:
Počeo je ševu,
Umesto jabuke,
Poje(-)o je Evu“.

(M. M)

A današnji aforističari dodaju:

*Od koga je postala nije ni čudo što je Eva grešnica.

(Vaska Jukić Marjanović)

*Od danas prevrćem drugi list, zapreti Adam Evi.

(Rade Jovanović)

No slast „prvog greha“ je neprolazna:

*Volim seks i rado ga se sećam.

(Milan Beštić)

*Pogodan sam za uspomenu i dugo sećanje.

(M. Vitezović)

Narodni pesnik se ne bavi bezgrešnim začecem, za to nije ni imao razloga, ali, time se, imajući pred sobom viziju rađanja u modernom dobu, bavi savremeni humorista i satiričar:

*I Deva Marija je verovala u Boga, ali, eto, desilo se.

(Srba Pavlović)

*Ja sam nevina! – reče buduća mama i rodi bebu iz epruvete.

(Milan Ilić Maja)

U narednom budućem svetu
Žene će rađati
Epruvetu,
A onda će se iz epruvete
Roditi dete.

*

Budući ljudi
Ulaziće
U buduće žene
Kroz vene.

(Rastko Zakić)

Ta večna oda ljubavnoj strasti i u prošlosti, a pogotovo danas, nije izbegla modernističko tumačenje, koje je nekad glasilo:

„Žaba kreknu,
Moj nabreknu:
Pile pisnu,

Moj ti tisnu;
Gavran graknu,
Moj ti taknu!“

U savremenoj obradi to glasi:

„Manje pišni,
Više serni,
Bićeš bliži Postmoderni!“
(M. Mitrović)

*Priča o ženi koja zna šta hoće
ili priča o kurvi*

Narodna mudrost o ženi koja je svoga tela gospodar i koja zna šta hoće i kad svoje telo poklanja, našla je prisne sagovornike u savremenim satiričarima, koji su takvu ženu, bez okolišenja, proglasili radodajkom, odnosno kurvom i tako je prihvatili i opisali, da bi je ubrzo zasenčili većom i izvesnijom kurvom – politikom.

A cela priča, u dubokoj prošlosti, počinje nasred polja:

„Iše, iše, biće kiše!
Kiša pade, seka daje,
Nasred polja će je volja“.

Da je zaista u pitanju želja da se slobodno gospodari svojim telom, saznajemo iz Njene želje da je ne čuvaju, da joj ne ograničavaju slobodu:

„Imam oca, ime mu je Joca,
Što me čuva, čuvali mu dušu!
Što me čuva? – Da ne budem kurva;
Biću kurva, makar da me čuva!
I sinoć sam na divanu bila,
Na divanu cipele dobila“.

Ali, ne ostaje na tome. Da bi bila svoja i slobodna Ona će prodati i porodičnu livadu:

„U mog oca livada u ritu,
Prodaću je makar za vorintu,
Pa ću kupit' suknju lezi-dole,
I kecelju sama-skoči-gore,
I čarape svuci-pa-zatuci!“

Za ovakvu Njenu želju savremeni aforističar ima puno razumevanje:

*Žena koja hoće, zna šta hoće.

*Žene na rđavom glasu bar znaju na čemu su.

(A. Baljak)

*Ženu koja sama daje niko ne može prevariti.

(S. Pavlović)

Nerazumevanje nastaje kad Ona pokuša da objasni svoje postupanje:

* Ja tebi dala jednom kao poštenom knezu, a ti mene zapucao kao kurvu.

To mužjak, pa ni savremeni satiričar kao da ne razume:

* Kurva daje svima. Hoće da bude poštena.

(S. Pavlović)

Jednom se, dakle, ženi „koja hoće“, priznaje da „zna šta hoće“, a drugi put joj se njeno „pošteno podavanje“ dovodi u pitanje.

Zato su se savremeni satiričari ustremili na izvesniju kurvu – politiku, čija je jedina želja da potčinjava i da uzima, umesto da daje. Uspeh u satiričnom obračunu sa takvom kurvom daje izvesniji rezultat. Jer, ima li surovijeg protivnika za satirični obračun kad se kaže:

* Da je politika kurva, najpre su osetili nevini!

(Vladan Sokić)

I ima li plemenitijeg poduhvata nego od nemani zaštititi nevine!

Priča o gaćama ili samozaštiti

Koliko su gaće samozaštita i koliko su narodne mudrolije o toj samozaštiti doživele promenu na početku trećeg milenijuma?

Narodni pevač sa simpatijom, gotovo navijački, ističe momačku samouverenost:

„Na devojci gaće, gaće,
Al' neka ih, daće, daće!“

No ta samouverenost ubrzo postaje molitva mladog delije:

„Da je sreća i od Boga daća,
Ne bi žene ni nosile gaća,
Već košulje dokle gaće vežu“.

Da bi stigao do cilja, kur-delija je spreman da se i sam ratosilja samozaštite:

„Kur-delija u kolo igraše,
A na njemu gaća ne bijaše!“

Današnji epigram o ovoj samozaštiti glasi:

„I muške Gaće,
Trebalo da su Kraće“.
(M. Mitrović)

Savremeni aforističar prema toj samozaštiti ili se odnosi rezignirano:

* Gaćama je svejedno jesmo li se mi upišali od smijeha ili od straha!

(Slobodan Janković)

Ili neprestanom skidanju i namicanju gaća daje političku konotaciju:

* Postaćemo i mi deo civilizacije. Stalno namičemo gaće.

(S. Pavlović)

Možemo samo sa nostalgijom da konstatujemo da su i gaće, u novom dobu, postale politička metafora. Njihovu ljudsku dimenziju danas možemo da uočimo još samo kad se nađu u rukama kakve udovice, budeći uspomene na umrlog:

„Udovica muške gaće prala,
Gaće prala, gaćam govorila:
Kamo, gaće, što j' u vama bilo“.

Ima li za gaće, kao „erotskoj bravi“ ikakve nade u veku surove politizacije? Narodna mudrost veli:

„Dvije volje, gaće dolje!“

A savremeni epigramista to ovako vidi:

„Jedno ima jedno,
Drugo ima drugo
I onda – jedno drugo“.
(S. Pavlović)

Što znači da za današnje zbližavanje polova gaće nisu važne, već ono što je u njima. Ali zato na pitanje savremenog aforističara:

*Šta uškopljenik traži stalno po džepovima svojih pantalona?
(S.P.)

Kao i za sva slična pitanja, odgovor je u iskonskom narodnom iskustvu:

*Nositi pamet u gaćama!

Danas se kod nas obično gaće nose na štapu:

*Istina, nosimo gaće na štapu, ali to je dirigentska palica.

(A. Erdeljanin)

Priča o guzici ili dupetu

Jedna od najčešćih duhovitih narodnih erotskih kaža i danas prisutna, nije o glavi i pameti, već o dupetu ili guzici. Od mudrih upozorenja:

- *Dupe duvaru, a pamet u glavu.
- *Ne može se s dušom u raj, a s guzicom na pir.
- *S jednom guzicom na dvije svadbe ne može se.
- *Kad vrana na dva koca stoji, jedan će u šupak.
- *Ko ne skvasi guzicu, ne izjede ribicu.

Do iskazanog nepoverenja:

- *Ne vjeruj mu da sjedne golom guzicom na vatru.

I podsmeha zbog nespretnosti:

- *Da padne na guzicu razbio bi nos.

Savremeni srpski epigramista i aforističar i zadnjicu je instrumentalizovao – pretvarajući je u političku metaforu:

- *Ne pitajte ga za zadnjicu... Celog života je čuvao glavu.

(S. Pavlović)

„Zadnjica je
Otpozadi,
Da ne vidi
Šta se radi“.

(M. Mitrović)

*Da mi nije zadnjice, ne bi imao pas za šta da me ujede.

(S. Pavlović)

*Razumem da je batina iz raja izašla, ali gde baš da stigne do moje zadnjice.

(S.P)

Pogodnost za ovoliku manipulaciju dupetom, guzicom ili zadnjicom, nalazimo u narodnom iskustvu koje glasi:

*Dupe rešeto nema!

Priča o prdežu

Ništa manje zanimljiva nije ni večna priča o proizvodu zadnjice – prdežu. Ovim proizvodom se još češće i mnogo lakše od vjkada manipulisalo:

*Ne more se i prdnuti i stisnuti.

* Da je lako lajati, ne bi pas prdio.

*Ko magarca jaše, valja i prdež da mu trpi.

*Nije kriv koj prdne, neg koj čuje.

Ovoj jednostavnoj narodnoj mudrosti, savremeni pisac najpre dodaje svoje saznanje:

*Puštanjem gasova guza se brani.
(S. Pavlović)

Ali odmah i savremenu instrumentalizaciju:

„I kolos se
Zaljulja,
Od presnoga
Pasulja!“

(M. Mitrović)

Narodni pevač je, međutim, svemu, pa i ovome imao jednostavan pristup i jednostavan iskaz:

„U koga je dug, debeo,
Hajde u kolo;
A u kog je tanak, kratak,
Prdi okolo!“

Priča o kolovođi

Sve narodne duhovite erotske poskočice, odnosno „osobite pjesme i poskočice“ kako ih je nazivao Vuk Stefanović Karadžić, izgovarane su nekada samo u kolu, tom slobodoumnom narodnom scenskom prostoru – koji je i u najtežim vremenima imao svoju etiku, estetiku i dramaturgiju.

Igrač u kolu osećao je kako sebe ostvaruje, kako mu življenje postaje potpunije i kako je on i za sebe i za druge veća izvesnost. A da je tako, potvrđivali su

mu i ostali igrači u kolu, to im je ulivalo kolektivnu sigurnost.

Učešće u kolu je dobrovoljno, ali kolo ima i svoje čelo (kolovođu) i svoje začelje (keca). Ko se uhvati u kolo igra kako mu gajdaš svira, ali peva kako misli!

Dramaturgija scenskog prostora kola, na nekoj livadi, mogla bi da se odvija na sledeći način.

Okupljeni budući igrači posedali na travu ili na po neki panj pa se zagonetaju. Budući kec zagoneta, a ko zna – odgoneta.

- Šta je to: Pendo visi, pendo zja,
Pendo pendo laura?

- Zvono i zvečak!

- A ovo: Kus pas preko sela prođe, svi ga ljudi u guzicu ljube?

- Čutura, kad se zove u svatove!

- Mala sam, glatka sam, jedno uvo imam, a bez mene sav svet ne može da bude?

- Šivaća igla!

- Kad djed babi pušta krv, Jedva pod njom osta živ?

- Onaj ko toči vino i – bačva!

- Iz mesa izašlo, a meso nije, mnogu štetu i hasnu počinilo, a tome nije krivo?

– Pero!

- Drven trbuh, kožna leđa, dlakama govori?

- Gusle!

- Mrtva jarčina preko sveg sela glas pušta?

- Gajde! Gajde! Gajde!

Na to svi poskaču, kao da su samo to čekali, pa se
uhvate u kolo uz prve usklike:

„Skoči kolo, dupe golo,
Kako radiš, i gore će!“

*

„Ova seka do meneka
Ništa ne zna samo zeza!“

*

„Ova seka
Do meneka
Tek me štipa
Da mi ćipa
U gaćama
Međ' nogama!“

*

„Mala seka
Do meneka
Guz ševelji,
Mre u želji
Da se baći
Nakitaći!“

A onda će Kec Kolovođi:

„Kolovođo, vito pero,
Poljubićeš kurcu čelo!“

A devojci do sebe:

„Oj devojko, da mi daš,
Da ti budem taljigaš!“

Kolom dalje odjekuje:

„Caka, caka, daće svaka –
I ta seka do tebeka!“

I sve nastavlja svojim tokom:

„Makni snašo guzovi!“
„A ti, brato, brkovi!“

*

„Makni, snašo, guzovi
Kao svirac brkovi!“

Kolovođa će:

„Opa, cupa, moj Martin,
Tesna rupa, debo klin!“

A Kec će Kolovođi:

„Tijo, tijo, kolovođa,
Tijo, tijo, poletio,
Za oblake zaletio;
Kad se natrag povratio,
U dupe mi uletio!“

I opet sve po starom:

„Opa, cupa,
Pod njom rupa,
I dva klina,
I batina!“

*

„Oj devojko sekendaš,
Što si rekla pa ne daš?“

*

„Opa cupa, cupice,
Hoće deca rupice?!“

*

„Idi, seko, u taj šaš,
Namesti se ko što znaš,
Neću doći da me znaš,
Već ću doći da mi daš!“

*

„Haj, haj, te u gaj –
Al' u gaju same daju!“

*

„Ako sam kriva dati
Nijesam noge dizati!“

*

„Živa dala!“

Na šta će Kec da začini:

„Ti, gajdašu, samo sviraj,
I u picu ništ' ne diraj,
Jer je pica čudne ćudi,
Upašće joj kita s mudi!“

Eto moguće dramaturgije kola – tog narodnog slobodoumnog scenskog prostora, koji ima svoj red i poredak.

Ali, šta je s kolovođom? Zar mu kec nije doviknuo:

„Kolovođo, vito pero,
Poljubićeš kurcu čelo!“

A ovaj mu bez ljutnje odgovorio:

„Opa cupa, moj Martin,
Tesna rupa, debo klin!“

Nema ljutnje ni kad neko kolovođi dobaci:

„Popišan kolo vodi,
A posran za njim hodi!“

Ljutnje nema, jer je kolovođa deo kola, deo slobodnog narodnog prostora, a svi kolektivno su otpor tiranstvu i tiraninu koji je van kola. Nema ljutnje ni na izrečenu samokritiku:

„Skoči kolo, dupe golo,
Kako radiš, i gore će!“

No, davnašnja samokritika ima i svoj savremeni eho: „Sirotinjo, dokle ćeš pred tiranstvom saginjati glavu – budeš li tako radila i gore će te snaći“.

Narodni pesnik ni tada nije propustio da se obrati sirotinji:

„Sirotinjo, jebu li ti majku!
Pričekaj me do Đurđeva dana,
Dok se gora preodene listom,
Crna zemlja travom i cvijetom!“

Eto poruke hajduka-zaštitnika sirotinje!

Kao što su u vreme robovanja pod Turcima, na slavama, pored obrednih pesama, u trenutku „odrešenog jezika“ i pod zaštitom sveca izgovarane i stare, negde već zaboravljene, junačke pesme, tako su u kolu izgovarane poruke koje su jačale svest o narodnom oslobođenju od ropstva, rugajući se tiranstvu i tiraninu:

*Čujte ljudi, gde guzica sudi!

*Marko sjaši, a Janko uzjaši, Dok doratu muda otpadoše.

*Ko ima masla on i muda maže, a ko nema, njemu i usne pucaju.

*Kad grmi nek' i munje sevaju!

Lepo. Ali ostaje pitanje: ima li nade dok „Popišan kolo vodi/ A posran za njim hodi“. Može li se takvo narodno kolo, sa takvim kolovođom i takvim učesnicima odupreti tiranstvu?

To nam pitanje i danas odzvanja. Na njega nisam našao odgovor kod savremenih satiričara, pa ni u sopstvenoj knjizi *Igra zglavkara*, u kojoj sam zapisao:

„Skoči kolo
dupe golo!
Kolo prođe,
ostale nam
kolovođe!“

Ovde su kolovođe, u najboljem slučaju, lideri političkih stranaka. Ili:

„Ćorav kolo vodi
a hrom za njim hodi,
dok ovaj brod brodi –
po močvarnoj vodi!“

Ovde je ćorav vođa Domanovićevog tipa. U stvari, Domanović je savremenim satiričarima u nasleđe ostavio „brigu" o vođi-tiraninu, o kome Domanovićevi sledbenici danas žestoko brinu:

* Nije vođa slep. Ulica je!

(R. Jovanović)

Narodni predvodnici, kolovođe slobodoumnog narodnog prostora, nisu u vidokrugu savremenog srpskog satiričara.

Naša duhovita narodna erotika imala je uticaj na našu savremenu humorističku i satiričnu književnost, ali njen erotski naboj pun humora i lirizma i sočnost njene naive, sedamdesetih godina dvadesetog veka, u dobu hipi-pokreta i seksualne revolucije, pretvarani su u suvu drenovinu pošpricanu pornografijom i često golom politizacijom.

Retki su naši savremeni humoristički i satirični iskazi koji su se naslonili na narodnu erotiku. U tom pogledu izuzetan je ciklus humorističkih pesama Aleka Marjana o devojci Karaviljki, čija je zdrava seljačka pamet u sukobu sa novokomponovanim zahtevima seksualne revolucije, koji je ovaj istaknuti pisac objavljivao u „Ježu“, počev od 1973. godine. Pre nego što se upustio u pesme o „naivnoj“ devojci iz naroda, Marjano je napisao pesmu „Šašoljenje“, potpuno naslonjenu na narodnu erotiku, čiji će zatim duh biti utkan i u ciklus humorističkih pesama o Karaviljki:

„Čuće neko kako šušti šaša,
Jer se dragi nezgodno ponaša; pošasa-
vi načisto u šaši,
a ja vrdam da me ne promaši“.

Karakteristični primer iz ovog ciklusa je pesma „Kao na filmu“:

„Vratio se Mile s FEST-a,
spopao me ispod bresta,
pa sve radi ko u filmu,
neobičan neki stil mu.
Tera me na čudne stvari,
da ga bijem po tintari,
e, baš, kaže, imam pizmu,
uživam u mazohizmu.
Izgustira mazohizam,

onda pređe na sadizam.
Tu načisto pobenavi,
umalo me ne udavi,
pa nastrane poče radnje,
i to s one strane zadnje.
Kad me jadnu svu išćuško,
zakuka što nisam muško,
ja ga pitam s muškim šta bi,
a on kaže i s njim da bi.
Crni, Mile, zar još i to,
na FEST-u si pomahnito,
kao da ti fali daska,
nisam ti ja festivalska,
nisam ti ja belosvetska,
ja sam ti poštena ženska.“

Retki su naši savremeni aforističari koji su svoje veće delove knjige, kao Vaska Jukić Marjanović *Evandjelje po Evi* (1979), ili celu knjigu, kao Rade Jovanović *Pusti, mužu, rogove* (1999), posvetili erotici, mada bez pomisli da se svesno naslone na narodnu tradiciju. To su izraziti predstavnici novog doba naše humorističke i satirične erotike, a takvi su i oni aforističari i epigramisti koji su erotične iskaze objavili u svojim knjigama političke satire, koristeći često erotiku kao političku metaforu. Ukratko, retki su oni koji su „upotrebu erotike“ doveli do najvišeg umetničkog nivoa, pa i kad su im teme sama seksualna revolucija ili njeni plodovi.

Možda je najbolji aforizam o seksualnoj revoluciji napisao Vuk Gligorijević:

*U političkoj revoluciji možete ako hoćete,
u seksualnoj revoluciji možete ako možete.

A vrhunski aforizam o crnom plodu ove revolucije – *sidi* – je onaj Vitomira Teofilovića:

*Najbolja odbrana od side je Persida!

I Vuk zapazio bećarce

Našu „najkraću narodnu pesmu“, deseterački dvo-stih, u Vojvodini poznat kao bećarac, a preko Drine, na srpskom govornom području, najčešće kao ojkača, zapazio je i Vuk Stefanović Karadžić, dok je beležio našu narodnu erotiku, ocenjujući ga „sramotnim“ kao i poskočice i ne objavljujući ga za života, mada su ovi jedri i stameni stihovi ostali do danas prisutni u narodu, uvek se iznova obnavljajući i tematski se bogateći, prateći hod vremena.

Akademik Mladen Leskovac, koji je proučavao i ostavio antologijski izbor „Bećarac“ (1958. godine) skrenuo je pažnju na jednu Vukovu rečenicu iz 1854. godine, koja glasi: „Što sam dosad sve okolišio, ovdje ću izrijekom da kažem: da se u svemu narodu našem nigdje ne govori srpski tako ružno i pokvareno kao u

Srijemu, u Bačkoj i Banatu“ – kojom bi trebalo da se podrži mišljenje da je Vuk namerno mimoišao bećarac ne zapisujući ga.

Naše je, pak mišljenje, da Vuk ništa gore nije mislio o bećarcu nego o „sramotnim poskočicama“ koje se izgovaraju samo u kolu bez zazora i koje je nešto pomnije beležio nego bećarac, mada i njih nije za života objavio. Vuk je znao za bećarce i beležio ih je. U Vukovoj knjizi „osobitih pjesama i poskočica“, koju je 1974. godine objavila SANU samo za „naučnu upotrebu“, naići ćemo na više zabeleženih erotskih deseteračkih dvostiha (bećaraca) od kojih mnogi, ili njihove varijante i danas u narodu žive, a mnogi su prešli Drinu, ili su tamo ponikli, najčešće pod nazivom ojkače:

Oj djevojko, zelena jabuko,
Umrijeću, ne pope se na te!

*

Oj, djevojko vruća vareniko;
Umrijeću ne udrobi u te!

*

Oj junače, moj debeli lade,
Umrijeću, ne lego poda te!

*

Daj, devojko, rekla ti je majka!
Kad je rekla, što ti nije dala!

*

Duge noći, niotkud pomoći,
Teške noge, a nejake ruke!

*

Oj devojko, što si tako luda,
Što se baci, te mi razbi muda!

*

Da su kurci kao kukuruzi,
Sve bi žene kopačice bile!

*

Oj devojko, što si tako besna,
Što si besna, kad ti nije tesna?

*

Zloprelja se jadu domislila:
Zadnje skute sprijed okrenula.

*

Kovač kuje, kovačica prede,
U kovača gola muda glede.

Leskovac ne sumnja da je: „bećarac nastao u Sre-
mu, Bačkoj i Banatu, pa se onda preko Slavonije a
kroz Šokadiju i sa čvrstim a plodnosočnim staništem u
njoj, spušta valjda tamo negde ka Kordunu i Lici, da
bi onde, kao zaustavljen pregradom od kordona vojne
granice, kao presečen, naglo ustuknuo i umukao“.

No kritičari „Leskovčeve mape bećarca“ upozora-
vaju da je „širok prostor na srpskom govornom pod-
ručju gde se peva i čuje ta minijturna pesma“ i da je
„bez Bosne i Hercegovine teško zamisliti svaku, čak i
na brzinu skiciranu, mapu koja predočava postojanje
„komplikovanog dvostiha“. Naime, Vinko Žganec u
Zborniku za narodni život i običaje južnih Slovena –
Melodije bećarca (1962), upozorava da termin beća-
rac nije jedini za deseterački distih (dvostih), pa navo-
di: kratke, samice; a poznati su i nazivi: ojkača, gan-
ga, rere, dikica, šaranac...

Meću tim nazivima preko Drine, najpoznatiji je *oj-
kača*, koji je najčešći u Bosanskoj krajini, odnosno u
Potkozarju, a smatra se i najstarijim nazivom na ovom
prostoru za „najkraću narodnu pesmu“. Ime je nastalo
od glagola *ojkati*, što znači otegnuto i tužno pevati,
naglašavajući i produžavajući glas O. Ojka se na srp-

skom govornom području u Dalmatinskoj zagori, Lici, na Baniji i Kordunu, u Hercegovini i Bosni.

Ojkače, kao i bećarci, žive u našem narodu do današnjih dana, a zasluga što su i najnovije ojkače zapisane pripada Nenadu Grujičiću koji je svoj antologijski izbor² ovih pesama objavio u više dopunjenih izdanja, a najnovije je iz 1996. godine, sve potkrepljujući iscrpnom i do sada najpotpunijom studijom o ojkačama i ojkanju.

I u zbirci erotskih duhovitih narodnih pesama Cvijetina Vukovića „Jež u strnjištu“, objavljenoj 1982. godine, ima ojkača.

U svojoj studiji, Grujičić zapaža da je „najupečatljiviji primer ojkača u kolu“:

„Obično na kakvom zboru, svadbi ili prilikom pokrivanja novog 'šljemena', formiraju se dva kola i natpevavaju se. Ako nema pjevača (igrača) za dva kola, igra se jedno, unutar kojeg su dvije manje grupe. U kolu može da igra i staro i mlado. Ruke se prebace preko grudi igrača do sebe, izukrščaju, i kolo (pjesma) krene. Svaka grupa ima svoj dvostih. Prva grupa otpjeva prvi stih. Ojkaču prihvati druga i otpjeva svoj stih. Onda opet prva svoj drugi stih, što isto čini i druga grupa. Ispisano to ovako izgleda:

² Nenad Grujičić: „Ojkača“, treće dopunjeno izdanje, Banja Luka – Beograd, 1996. godine.

„Mene moji 'oće da ožene“;
„*Mi smo mali zapjevati znali*“

„Curu prose ne pitaju mene“;
„*Kad smo sedam godina imali*“

Dok jedna grupa pjeva svoj dio ojkače, druga se, u pokretu, mimikom i gestovima, dogovara šta će novo pjevati. I tako u nedogled, igra se i pjeva do 'gole vode'. Dok se pjeva i njiše u kolu, pjeva se što se bolje i jače može: pjevači krive usta i vratove, napinju grudi, reklo bi se da se ače. Čas iskošeni, čas povijeni, a onda opet naglo uspravljeni, pa zaneseni, pretvoreni u jarosne oči i uši, u dodir koji struji cijelim kolopletom, nogama izvode nepredvidive pokrete: cupkaju privlačeći stopalo stopalu, a onda naglo savijaju nogu u koljenu pa tako više puta, ili u još ko zna kojem pravcu, ili na još koji nevjerovatan način, lebde po tlu povremeno stržući ili zakopavajući obućom zemlju. U transu pjesmu uvijek prate: cika, vriska i povika, koje su najljepše u ženskim bljeskovima. U nezadrživom ritmu čije gradacije vode kulminaciji zvuka i pokreta, imaju faze kada se pjevači „uozbilje“ i na tren primire u pokretu; privremeno se stišaju, možda i odmaraju u ritualu, pa onda opet buknu i raspomame onoga do sebe“.

Uz ovaj slikoviti opis svedoka ojkanja u kolu, Grujičić dodaje:

„Razigrano kolo poništava patrijarhalni stid. Kako se ojkača razmahuje tako i sadržaj biva slobodniji, lascivniji. U kolu momci i djevojke, muškarci i žene, sijevaju očima i pjevaju: „Selo veli: baraba ne radi!/ Selo moje puno kopiladi!“ ili: „Cura cv'jeće među noge meće,/ Kad koraca da joj miris baca“.

Sve ovo podseća na poskočice koje su, kako Vuk veli: „Gotovo sve tako sramotne da ih osim kola ne smije niko ni pomenuti, a u kolu ih niko za sramotu ne prima“ – i koje je on zapisivao ne objavljujući ih za života.

Uočljiv je, takoće, uticaj bećaraca, koje je Vuk zapisao, na ojkače, što će se videti iz nekoliko očitih primera uočenih među ojkačama:

Oj djevojko vareniko vruća,
ljetu prođe, ne ugrija pluća.

*

Oj, djevojko, rumena jabuko,
jesen dođe, ja te ne zagrizo.

*

Da je sreća i božija daća
cure ne bi ni nosile gaća.

*

Nešto mi se u turu napelo,
da li bi ga prelo odapelo.

Ima i žešćih ojkača:

Alaj imam vatrenu curicu:
o stražnjicu ukreše šibicu.

*

Daj mi, mala, čemu li je štediš,
ja je želim, a ti na njoj sjediš.

*

Dala bi' ti, barabo prokleta,
dala bi' ti, al' nisam načeta.

*

Da sam znala da ću za barabu,
ja bi' gaće metla na tarabu.

*

Kada lola svoju dragu ljubi,
stoji škripa kreveta i zubi.

*

Mala moja, uzmi mi pa vrati,
ponovo ti može zatrebati.

*

Kaži, mila, il' oćeš il' nećeš,
da baraba ne dolazi džaba.

Ovo nas obavezuje da kažemo nešto više o „stožerima“ ojkače i bećarca – o barabi i bećaru.

I to je Grujičić imao u vidu:

„U kontekstu ojkače baraba je i mrgodni dobričina, raspojasani veseljak, čovjek široke ruke što narodu daje sve, a sebi ne ostavlja ništa, vrdalama što se mota oko ženskih sukanja i rakijskih kotlova. On je kobna mješavina sreće i nesreće, neka vrsta seoskog boema bez kuće i djela, vrletnik upućen u tajne budžake ne samo svog kraja već i mnogo šire. Baraba je često pismeniji od svojih mještana. U džepu mu se uvijek može naći isječak kakvih starih novina. Baraba, u zoru, niz strme sokake, pjeva sam“.

„Ja baraba, c'jelo selo znade,
nek' se čuva ko ženu imade!“

„Bećar, pak, potiče od turske riječi *bekar* i predstavlja čovjeka bez porodice, lolu, veseljaka, mangupa, bekriju. Bikar, na persijskom, označuje čovjeka bez posla. Bećari su bili dobrovoljci u Prvom srpskom ustanku. Za razliku od barabe, bećar je nešto pitomiji,

prirodniji. Na bečara se niko neće bacati kamenjem, na barabu hoće. Bečar nije pust čovjek, baraba jeste. Bečar se na kraju oženi, baraba nikad: on je večito kobile! Bečar je potreban selu kao dio izvjesnog pozorišnog imidža u bogatim šorovima. Baraba nije: on je baksuz i fatalan čovjek koji često mlad odlazi sa ovoga svijeta“.

Kao „stožer“ baraba u ojkači suvereno vlada, ali, s vremena na vreme, prisutan je i bečar, što ukazuje na uticaj bečarca na ojkaču, ali i da su to dva imena za istu pesničku tvorevinu:

„Ja sam bečar među barabama,
zaspala mi mala na rukama“.

Ili:

„Sini, munjo, da nađem ulare,
da privežem krajiške bečare“.

„Ojkača – ta suptilna poetska tvorevina meke ženske umiljatosti i sestrinske samilosti, ali i gorštačke, muške i hajdučke violentnosti“ – zapisaće Nenad Grujičić, koji je, po sopstvenom kazivanju, slušao ojkače od svoje šeste godine, a onda počeo i da ih beleži, u čemu mu je najviše pomagao otac Draško, koji je ojkaču i sam pevao u raznim prilikama i zbog koje se sa

porodicom iz Vojvodine, gde je živeo kao kolonista, vratio u Bosnu, a sve je to, kako njegov sin tvrdi – učinio isključivo zbog ojkače i atmosfere koju ona stvara.

Ojkaju se nove, ovovremene ojkače:

Ja sam svoju plavušu minir'o,
nastradaće ko je bude diro.

Samo baraba tera kera po svome, negujući nasleđe-
no:

Ja baraba – to su moje stvari,
baraba je bio i moj stari!

Ali brinući i o svom nasledniku:

Da mi nije u bešici sina,
ja bi' bio veća barabina!

NEDOUMICE

Iz svoje prve „Male prostonarodne slaveno-serbske pjesnarice” iz 1814. godine Vuk Karadžić je za drugu „Narodnu srbsku pjesnaricu“, izašlu 1815. godine, smanjio broj ljubavnih narodnih pesama sa sto na pedeset tri, odbacivši one sa lascivnim erotskim motivima.

Možda je to učinio iz straha da će takve pesme ugroziti patrijarhalni moral naroda u trenutku svet-skog prodora srpske narodne epike, zalaganjem, pre svih Kopitara, ali i Getea, Jakoba Grima i Šafarika; ili da bi mu erotske pesme otežale rad na jezičkoj reformi, koja je trpela ogromne otpore u srpskoj Kneževini; no, nije nemoguće da je to učinio iz poštovanja prema Kopitaru, kome je posvetio svoju drugu pesmaricu. Potvrda toga mogla bi biti što je Kopitar 1816. godine, ne potpisujući se, u listu Wiener allgemeine Literaturzeitung posebno istakao vrednost epskih narodnih pesama u Vukovoj zbirci, „koje pevaju uz gusle slepi rapsodi“, kao homerovsku vrednost.

U predgovoru pesmarici iz 1814. godine Vuk ističe: „Ja se nadam daće³ ova moja mala Pjesnarica biti povoljna svakome onom Serbljinu, koji Nacionalizmus svoga roda ljubi; ako li se koi nađe, te me i uzpsue; ništa zato; i to mi neće biti iznenada. Meni je

³ **Vuk** je često pisao glagol zajedno sa rečcu da i ne: „daće; nepišu...“, kao što se na različite načine ispomagao i ruskim slovima.

dovoljno utehe, što ja ovo sa dobrim namerenjem iz goruće ljubovi k rodu Serbskome izdaem; i što će se koi god Serbljin naći, koi će ono poznavši odobriti... Kritika od koe ništa na ovome Svietu nie slobodno, neće bez sumnje ni ovu moju Pjesnaricu minuti... Što se tiče jezika i pravopisanja u tome može me svaki kritizirati po svojoj volji: Ja sam pjesne pisao, kao što sam čuo, dase pjevaju; a uostalom ja nijesam se mogao riješiti kome bi sljedovao; jerbo ne samo, što se ni dvoica jedan drugome ne odobravaju, i jednako nepišu; nego nikakav ni sam ne piše jednako postojano; nego danas ovako, a sutra onako. I tako će neprestano biti, dokle se god naši učeni (a osobito oni koi dužnost to iziskuje, i k tomu i poziva) ne soglase, i u dogovoru ne načine Serbsku Grammatiku i jedan Slovar..." (Otuda, pored ostalog, kod Vuka varijacije pjesma, djevojka i pesma, devojka, zavisno od lokalnog narečja gde je pesme zapisivao.)

Najavljujući svoju drugu pesmaricu iz 1815. godine Vuk ističe da će se Srbi i Srpkinje rado pretplaćivati na „ovu mnogo važnu knjigu” u kojoj će pesme biti „sve tako naivne da se može prenumerisati svaki Srbljin koji se naroda svoga ne stidi”.

Takođe je činjenica da je Vukova ostavština za života neobjavljenih erotskih poskočica i „osobitih pjesama” SANU štampala „samo za naučnu upotrebu“, tek 1974. godine.

&&&

Upoređujući u pesmaricama objavljene i za života Vuka neobjavljene „sramotne pesme“, vidi se da je strahovanje Vuka bilo neopravdano, jer među tim pesmama ima više motivskih dubleta.

Tako je u prvoj Vukovoj pesmarici objavljena pesma „Želja devojke“, koja glasi: „Da sam jadna studena vodica / Ja bi znala gde bi izvimala / Izvimala b` dragu pod prozorom / Di se dragi svlači i oblači / Nebili me na srcu nosio”.

Sakriveni „sramotni“ dublet ovoj pesmi glasi:

DJEVOJCI

Oj, djevojko, zelena jabuko,
Umrijeću, ne pope se na te!

JUNAKU

O, junače, moj debeli lade,
Umrijeću, ne lego poda te!

U drugoj pesmarici objavljena je pesma „Nestašna snaša“, čiji su stihovi: „Kad sam bila kod majke devojka, / Lepo me je svetovala majka / Da ne pijem crvenoga vina, / Da ne nosim zelenoga venca, / Da ne

ljubim tuđina junaka. / Kad se jadna ja promislih sama, / Nejma lica bez crvena vinca, / Ni radosti bez zelena venca, / Ni milosti bez tuđa junaka”.

Dublet ovoj je „sramotna“ pesma „Majka i kćer“: „Jaoj, majko, kaluđer me budi, / On me budi, među oči ljubi, / Oću li ga poljubiti, majko? / Ljubi, kćeri, ne bila prokleta! / Dok je majka tvoga doba bila, / Do zore je devet namirila / I desetog roditelja tvoga / I otkala tropolu ponjavu!”

Dobar primer za ova poređenja je i pesma „Mamak kune devojk“ iz druge pesmarice: „O, devojko, ubila te slana / I očina i majčina rana: / Kako možeš prespavati sama, / Te ne zoveš i mene junaka.”

Odlomak erotske odbačene pesme „Ašikovanje” izrazit je tematski pandan ovoj objavljenoj pesmi: „Kad je vidjeh gde će sama leći, / Ja ne mogoh srcu odoljeti, / Kako jeknuh, vas čardak podzveknu... / Al` govori moja ljepotica: /Id` odatle, jadan muhanate! / Da ti vidiš moje crne oči, / Oči crne ispod obrvica, / Bjelo lice ispod trepavica / I podvaljak pod bijelim grlom, / U nedrima dva bjela goluba / I pod njima crna gora raste, / I u njojzi šedrvan vodica, / Sve mlađice pofata groznica.”

Ovim stihovima pridružuju se i sledeći iz „sramotne” pesme „Mamak i devojka”: „Oj, devojko, ljepa li si struka, / Da ti nije pod košuljom muka? / Zovi mene, tvoga vernog druga, / Da ćeramo u dubravi vuka”. Ili pesma „Djevojci iz Smiljana”: „Haj,

djevojko iz Smiljana, / Bi li sa mnom prisnovala: /
Dva ujemka i dva kluvka, / Nek je lakše niže pupka.”

U pesmarici iz 1814. godine navodimo pesmu „Najmilija košulja”: „Oj, devojko, draga dušo moja, /
Draga mi je i košulja tvoja; / I košulja, i ti u košulji, /
Štono si je pod oraom vezla, / Pod oraom i pod šeftelijom, /
Uvezla si tri dukata zlata / I četiri svile Carigradske.”

Kao što se moglo i očekivati, tema o devojačkoj košulji dobila je dublete u „sramotnim” pesmama, na primer „Da je soko sam bi doletio“: „Devojka se u košulji gizda, /
Vidi joj se kroz košulju pizda. / Za njom mlado momče pristajaše, /
Oč`ma gledi, često uzdisaše, / Kako kojom niže zavirkuje, /
Od jada se često opljuckuje, / Suze roni, a devojku moli: / „Daj, devojko, sokolu da lovi!” /
A devojka hitra i pametna: / „Oj, delijo, živ te bog ubio, /
Da si soko, sam bi doletio!”

Da su u strahu velike oči, pokazuju i izvesne nedoslednosti kod Vuka pri izboru pesama za objavljivanje i onih koje je izostavio. Tako je, može se reći, bez zazora Vuk objavio pesmu čiji motivski dublet ne postoji među „sramotnim“ pesmama. Pesmu „Devojka sa tri ljubovnika” Vuk je, po sopstvenom kazivanju, čuo u Negotinu od Derviš-bega, a stihovi glase: „Kaži, Rado, kaži brati, /
Kol`ko imaš ljubovnika? / Ja ji imam do trojicu: /
Jedan mi je u Zagorju, / Drugi mi je u Polomlju, /
Treći mi je ukraj dvora. / Koi mi je u Zagorju, /
Zagorje ga izgorelo, / Koi mi je u Polomlju,

/ Polomlje ga polomilo, / Koi mi je ukraj dvora, /
Ukraj dvora, ukraj srca, / Živ da mi je, mil da mi je.”

Takođe je u pesmarici objavljena pesma sa unikatnim motivom – opklada momka i devojke. Ta pesma iz prve pesmarice, sa naslovom „Obklada momka i djevojke”, glasi: „Govorilo momče neženjeno, / Govorilo lijepoj djevojci: /Od` djevojko, da se obkladimo, / U tvoj đerdan i u konja moga, / Da jedinu noću prenoćimo, / Da se jedno drugog ne mašimo. /Što rekoše, to i učiniše. / Kad je bilo oko polunoći, / Al` govori lijepa djevojka: /“O, junače, obrni se k meni, / Mrtvoga te majka obrtala, / Zagrlj me, istrula ti usta, / Ujedi me, isпали ti zubi.”

Obe ove pesme Vuk je, kao lascivne, izostavio u svojoj drugoj pesmarici.

DOGADAJ

Kako je dočekana Vukova ostavština erotskih poskočica i „osobitih“ pesama, objavljena 1974. godine?

Iste te godine beogradski list „Jež“ je u dva svoja broja objavio opširne izvode iz knjige „samo za naučnu upotrebu”, sa nadnaslovom „Narod smislio, Vuk sakupio, Jež objavio”. Zanimljivo je da je javni tužilac upozorio glavnog urednika „Ježa” da bi zbog dvostiha „Popišan kolo vodi, / A za njim usran hodi” list mogao da bude zabranjen, ali nakon objašnjenja da to nije nikakva politička aluzija već doslovni citat iz

Vukove zbirke, do zabrane nije došlo. Potom je „Prosveta“ (urednik Milan Komnenić) objavila izvode iz ove i drugih zbirki, pod naslovom „Crven ban”.

Dr Milenko Misailović je 1978. godine u „Politici EKSPRES” objavio opširan feljton „Smeh i erotsko u narodnoj poeziji”, sa detaljnim tumačenjima ovih pesama iz Vukove ostavštine, rezimirajući tom prilikom: „Svekoliki eros narodnih umotvorina izraz je težnje čoveka da što smelije prodre u skrivene i prikri-vene strane svog bića i da se suočava sa sobom, da bi tako suočen i sam postao slobodniji, prirodniji i jači.”

U sezonama 1980-1984. na Krugu 101 Narodnog pozorišta u Beogradu igrano je više od sto predstava dramatizacije Baneta Jovanovića po motivima narodne erotike, pod nazivom „Dinja pukla”, a 2000. godine, u izdanju „Rada”, objavljena je i knjiga „Dinja pukla” istog autora, sa temom: „Uticaj narodne erotike na naš humor i satiru”.

EROTSKI HUMOR KAO ŽIVOTNA VEDRINA I KAO ŽUDNJA ZA SLOBODOM

Istraživači folkloru davno su uočili, a savremeni antropolozi potvrdili, da narodni erotski humor ima dvojaku funkciju. S jedne strane doprinosi punoći i svakodnevnog i umetničkog doživljaja sveta; bez njega nedostaje jedan znatan segment našeg ukupnog odnosa prema svetu i njegove refleksije u umetničkoj sferi. Jedan od bitnih sastojaka i ljudskog neposrednog i kulturom posredovanog iskustva ostaje po strani. To je, dakle, rupa u kontinuumu iskustva kao ljudskog totaliteta, sužavanje našeg čulnog i pojmovnog vidokruga.

Noviji istraživači folkloru – filosofi, sociolozi, psiholozi – otkrili su da narodna erotika u folkloru, kao društvena manifestacija, ima i jedno posebno, oslobađajuće, emancipatorsko svojstvo koje prevazilazi unutrašnju potrebu za slobodom pojedinca u svom neposrednom okruženju, u praktičnom iskustvu, u sticanju lične hrabrosti u ispoljavanju svoje intime, već prerasta u osećanje kolektivne opštenarodne slobode. Tako su se u vreme našeg ropstva pod turskom vlašću u horu ili narodnom kolu pevale pesme sa erotskom tematikom koje su imale političku konotaciju, jasne aluzije i na političke tabue. Posebno je zanimljivo što se to često događalo i pred prozvanim autorite-

tima, odnosno njihovim predstavnicima! Tu je dolazilo do nekog mitskog, iskonskog stapanja između *jeste i treba*, stvarnosti i želje, do agore kao posvećenog toposa, mesta koje nije priznavalo nikakvu vlast osim božanske i koje je stoga bilo u znaku buduće, neograničene slobode, izvan svih političkih stega i međa. Simbol otvorenosti ljudskog bića i u telesnom, fiziološkom, i u duševnom i duhovnom smislu. Kako na pojedinačnom, tako i na kolektivnom planu.

I u današnje doba, pola stoleća nakon klasičnog ropstva i kolonija, pod *svojim* vlastima, ostala je večna potreba za proširenjem prostora slobode. Jer, „svaka vlast kvvari!” – upozorio nas je istoričar lord Ekton.

Bane Jovanović je otkrio da se naši savremeni satiričari u razmicanju granica slobode, kada se više ne suočavamo sa otvorenom represijom već sa raznim oblicima demagogije i drugim vidovima političke manipulacije, inspirišu ne samo aktuelnim političkim temama već i erotskim motivima. Aforizmi Radeta Jovanovića, Aleksandra Baljka, Slobodana Simića, Aleksandra Čotrića, Mitra Mitrovića, Vesne Denčić i drugih naših istaknutih savremenih satiričara koje je analizirao Bane Jovanović imaju dvostruku konotaciju. Na prvi pogled, to su aforizmi u znaku erotske imaginacije. A u njihovom dubljem sloju se naziru metafore i aluzije sa političkim značenjima i porukama.

Večno vrelo erotike je sistemom spojenih sudova povezano sa večnom potrebom za slobodom. To su zapravo srce i duša istog bića – boga Erosa.

Vitimir Teofilović

BELEŠKA O AUTORU

Branislav Bane Jovanović, novinar i satiričar, rođen je 1935. godine u Novom Sadu, diplomirao jugoslovensku i svetsku književnost na Filozofskom fakultetu u Beogradu.

Objavljene knjige satire: *Vidi izlaz pa uđi* (1979); *Post scriptum* (1995); *Mrak na sunce* (1997); *Igra zglavkara* (1998); *Dinja pukla* (2000); *Partija se igra do mata* (2001); *Uvir* (2009).

U koautorstvu sa Vitomirom Teofilovićem priredio *Gorki med medija*, antologija aforizama o novinarstvu (Binder, 2013)

Predstava *Dinja pukla* (1980) na *Krugu 101* Narodnog pozorišta u Beogradu.

Važnija priznanja i nagrade za satiru: *Krokodil*, Moskva, 1974; za *Turnir duhovitosti*, Politika, 1977; *Radoje Domanović* (Udruženje književnika Srbije, 1996); *Za životno delo – Zadužbina Radoje Domanović*, 2001; *Zlatni jež*, 2008; Diploma za najbolji tekst na prostoru Ex-Yu: *Čehov od humoreske do satirične priče*, Sarajevo, 2010.

Posebna priznanja: Književna nagrada *Pera Todorović* (1997) za dramu *Banket Pere Todorovića* i plaketa *Pera Todorović* (2011).

Zastupljen u antologijama satire, preveden na više jezika.

Bane Jovanović

DINJA PUKLA

Uticaj narodne erotike na savremeni humor i satiru

Ilustracija:
Stanko Zečević

Elektronsko izdanje:
1. septembar 2013. br. 1253. - Dodatak

© ETNA - Elektronski časopis za satiru

www.aforizmi.org/etna

Urednik
Vesna Denčić

ISSN 2217-8902 (Online)

